

nyelvre épülnie, hanem lesznek olyan magyar afrikánisták, akik valamely afrikai nyelvcsoporthoz közvetlen ismerete alapján tudják végezni kutatómunkájukat.

RITÓÓK ZSIGMOND

Ira Aldridge: The African Roscius. Edited by Bernth LINDFORS. Rochester Studies in African History and the Diaspora. Rochester, NY: University of Rochester Press, 2007. 292.

A 2007-ben megjelent kötet, az *Ira Aldridge: The African Roscius* a 19. századi Európa legjelentősebb fekete színészeréről írt tanulmányokat gyűjti egybe. Aldridge élete és munkássága hosszú időn keresztül a háttérbe szorult, és csak az 1950-es évek végén figyeltek fel rá újra, amikor Herbert Marshall és Mildred Stock a színész akkor még élő lánya segítségével megírta Aldridge életrajzát. Az azóta eltelt több évtized alatt számos új információ került napvilágra, és Bernth Lindforsnak, jelen kötet szerkesztőjének a célja az, hogy ezeket a nagyközönség elé tárva pontosabb képet fessen Aldridge-ról. A jól áttekinthető művet számos illusztráció teszi még színeesebbé, a könyv belső címlapján Barabás Miklós Aldridge-ot ábrázoló 1853-as litográfiája látható.

Ira Aldridge 1807-ben született New Yorkban, és bár apja vallási pályára szánta, érdeklődése igen korán a színjátszás felé fordult. Miután úgy látta, hogy New Yorkban nem tud igazán nagy népszerűsége szert tenni, Angliába utazott, ahol 1825-ben állt először színpadra Londonban. Aldridge a nagyobb sikereit vidéken és Nagy-Britannia más városaiban érte el, majd 1852-től kezdve Európa-szerte turnézott, Észak- és Közép-Európa számos országát egészen Oroszországig bejárva mindenhol nagy siker kísérte. 1867-ben halt meg Lengyelországban, Łódźban.

Mivel a fekete színész többször is járt Pesten, és emellett vidéken is fellépett, az itthoni sajtóban nagy visszhangot váltott ki, ráadásul első kelet-európai turnéján egy magyar színész, Rémay Károly (Karl Remay) is elkísérte. A tanulmánykötet nem tárgyalja részletesen magyar vendégszerepléseit, ám Imre Zoltán *Helyettesítés, mediáció és színház: Ira Aldridge 1853-as pesti*

vendégjátéka (Irodalomtörténet 46 [2015]: 399–434) és Kicsindi Edina *Esettanulmány 1853-ból: Beecher-Stowe, Ira Aldridge és a „magyar média”* (in *Harambee: Tanulmányok Füssi Nagy Géza 60. születésnapjára*, szerk. SEBESTYÉN ÉVA, SZOMBATHY ZOLTÁN és TARÓSSY ISTVÁN, 220–228 [Pécs–Budapest, Publikon Könyvek–ELTE BTK Afrikaisztikai Oktatási Program, 2006]) című írásai részletesen feldolgozzák a hazai sajtómegjelenéseket, és elemzik Aldridge magyar fellépéseinek jelentőségét.

A Bernth Lindfors szerkesztésében megjelent kötet írásai két nagyobb fejezetre tagolódnak. Az első rész (*Part One: The Life*) hét tanulmánya Aldridge életének eddig kevésbé tárgyalt mozzanatait mutatja be, különös tekintettel gyerekkorára és magánéletére. Az első három írás Aldridge kortársaitól származó életrajz, 1848 körülre datálható az első ismeretlen szerzőjű mű, James McCune Smithé 1860-ban, Philip A. Bell nekrológja pedig 1867-ban készült. Ennek a résznek a legfontosabb írása kétségkívül Bernth Lindfors összefoglalója, ami azokat az új információkat ismerteti, amelyeket Marshall és Stock 1958-as műve óta sikerült kideríteni Aldridge életéről. Gunner Sjögren a színész második, svéd feleségét mutatja be, James J. Napier és Stanley B. Winters, valamint Cyril Bruyn Andrews két tanulmánya pedig Aldridge eddig nyilvánosságra nem hozott levelezéséből közöl részleteket.

A kötet második része (*Part Two: The Career*) Aldridge színészi karrierjét állítja középpontba. Míg az első részben a konkrét életrajzi mozzanatok a meghatározók, addig a második fejezet tanulmányai a történeti háttér kontextusában elemzik Aldridge művészetét. Az első Nagy-Britanniában és Európa-szerte elismert fekete Shakespeare-színész jelentőségének megértéséhez elengedhetetlen az afrikaiak korabeli társadalomban betöltött szerepének vizsgálata. A tanulmánykötet egyik központi kérdésére, tudniillik, hogy Aldridge miért csak mérsékelt sikereket ért el Londonban minden népszerűsége ellenére, Hazel Waters *Ira Aldridge's Fight For Equality* című írásában az akkori sajtóvisszhang és a történelmi háttér bemutatásával keresi a választ. A 19. század tipikus fekete sztereotípiái mellett Aldridge már karrierje elején igyekezett fehér szerepeket – például Shakespeare-től Shylockot – eljátszani, az igazán átütő sikert azonban az Othello hozta meg számára. A színész reperto-

árjába később több Shakespeare-szerep is beke-
rült, például Macbethet, II. Richárdot, Lear ki-
rályt, a *Titus Andronicus*ban pedig Aaront, a mórt
játszotta. Bár Othello fekete karakter, éppen Ald-
ridge idejében az egyik legnépszerűbb szerepnek
számított, és így a legjobb – természetesen fehér
– színészek játszották, az akkori sajtó pedig az ő
nagyságukkal hasonlította össze Aldridge játé-
kát. Waters rávilágít arra, hogy mivel erre az idő-
szakra esett a rabszolgaság eltörlése az angol
gyarmatokon, ezért a fekete színésznek London-
ban jelentős rabszolgaságpárti lobbival kellett
szembenéznie, az őket támogató sajtó pedig a fe-
kete színész tehetségének megkérdőjelezésével a
rabszolgák alóbbrendűsége melletti érveket erő-
sítette (108).

A további tanulmányok két nagyobb cso-
portra oszthatók, az elsőbe azok sorolhatók, ame-
lyek Aldridge szerepeinek vizsgálatát helyezik
központba. Joyce Green MacDonalddal *Othello* és
a darab burleszkfeldolgozásain keresztül elemzi
a feketék ábrázolásának kérdéseit. Herbert Mar-
shall Aldridge két fehér szerepéről, a Macbethről
és a Lear királyról ír, míg Keith Byerman egy
franciából honosított szerelmi drámát (*The Black
Doctor*) mutat be, Aldridge az 1840-es évek végén
ért el sikereket a gyarmati fekete orvos szerepé-
ben, aki beleszeret egy ültetvényes fehér lányába.
Bernth Lindfors Shylock szerepén keresztül vizs-
gálja a fehér szerepek és a fekete színész kapcsola-
tát (*“Mislike me not for my complexion...”*: Ira Ald-
ridge in *Whiteface*), míg Nicholas M. Evans
általánosabb szinten tárgyalja a fekete szerepek
és a korabeli szórakoztatás viszonyát (*Ira Ald-
ridge: Shakespeare and Minstrelsy*).

A második csoportba azok az írások tarto-
znak, amelyek Aldridge európai és angol turnéit
mutatják be. Ruth M. Cowhig a színész manches-
teri, Nikola Batušić a zágrábi, Joost Groeneboer a
holland, Ann Marie Koller a meiningeni, Krzysztof
Sawala a lengyel vendégszerepléseit mutatja
be. Aldridge-ot mindenhol nagy érdeklődés
övezte, de mind a feketék régióbeli szerepe, mind
az eltérő országok 19. századi történelmi helyzete
némiképpen módosította Aldridge fogadtatá-
sát. Hollandiában például a rabszolgaság eltörlé-
sével kapcsolatban afrikai származása került
előtérbe, míg Batušić Aldridge 1853-as zágrábi
szerepléséről írva kiemeli, hogy Aldridge-ot és Ré-
mayt a bécsi titkosrendőrség tartotta megfigyelés

alatt Rémay az utóbbi 1848-as forradalmi közre-
működésének köszönhetően.

A tanulmánykötet emellett, hogy új informá-
ciókkal szolgál Ira Aldridge-ról, a színész életé-
nek és munkásságának összegzését adja, vala-
mint a 19. századi amerikai, brit és európai
színházas eddig kevésbé ismert szemzőgöböl
való megismerését is lehetővé teszi.

TÁBOR SÁRA

African Literatures and Beyond: A Florilegium.

Edited by Bernth LINDFORS and Geoffrey V. DA-
VIS. Cross/Cultures 168. Amsterdam–New York:
Rodopi, 2013. 426.

A Bernth Lindfors és Geoffrey V. Davis szer-
kesztette *African Literatures and Beyond* az afrikai
irodalom és kultúra széles spektrumából gyűjt
össze válogatott tanulmányokat. A könyv a *Cross/
Cultures* sorozatban jelent meg, amely elsősorban
a posztkoloniális anglofón területekkel kapcsola-
tos kutatásokkal foglalkozik. A kötet címében a
beyond ('túl') szó jelzi, hogy a szerkesztők és a
szerzők az afrikai irodalom kifejezést tágan értel-
mezik, mind Afrika földrajzi határán, mind az
irodalom tárgykörén túlnyúló, de legalább az
egyikhez kapcsolódó tanulmányok szerepelnek a
válogatásban. A szerkesztők, Lindfors és Davis a
sokszínű kötetet James Gibbst, az anglofón afri-
kai irodalom, elsősorban Soyinka és az afrikai
színház kutatóját és életművét ünneplik.

A könyv hat fejezetből áll, az első három Af-
rika földrajzi tagolódásán alapul (Nyugat-Afrika,
Kelet- és Közép-Afrika, Dél-Afrika), a negyedik
fejezet az *Elsewhere* (*Máshol*) címet viseli. A klasz-
szikus értelemben vett irodalomtudományi ta-
nulmányokat ez a négy fejezet tartalmazza. Az
ötödik rész (*Journals*) egyetlen írásában James
Currey és Lynn Taylor James Gibbs az *African Li-
terature Today* és az *African Theatre* sorozatokban
végzett több évtizedes közreműködését örökíti
meg, érdekes és tanulságos anekdotákkal illusztrá-
lva az afrikai tárgyú, valamint afrikai székhe-
lyű szerkesztőket is bevonó munka nehézségeit.
A hatodik rész, a *Poetry, Fiction, Drama* hat afri-
kai, illetve Afrikához kapcsolódó szerző (Kofi
Anyidoho, Jack Mapanje, Charles R. Larson, Ro-
bert Fraser, Femi Osofisan, Martin Banham)